

Grenspark Kalmthoutse Heide

JAARVERSLAG 2018

Inhoud

• Het Grenspark 2018 in kort bestek	3
• De organisatie in 2018	5
• De opgaven voor 2018	7
• De voortgang van de projecten	8
• Financiën in vogelvlucht	34
• Bijlagen	35

Het Grenspark 2018 in kort bestek

Grenspark Kalmthoutse Heide Beter in Beeld

Het BBI gaf aan (in programma 1) dat er gewerkt moest worden aan versterking van identiteit en positionering. In 2018 zijn daarin diverse stappen gemaakt. Nadat er overeenstemming was over naam en logo zijn er aan de randen van het Grenspark Kalmthoutse Heide borden geplaatst die het gebied als Grenspark Kalmthoutse Heide markeren aan Nederlandse én Vlaamse zijde. De volgende stap is het plaatsen van uniformere informatieborden. Zo ontstaat er concreet zicht op het Grenspark Kalmthoutse Heide, zijn ligging en zijn uitgestrektheid.

Zicht op de landduinen

Ook wordt er gewerkt aan het herstel van de landduinen, die zo kenmerkend zijn voor het Grenspark Kalmthoutse Heide. Het verwijderen van bosvegetaties ten behoeve van de specifieke hei- en heischrale vegetaties nadert wel zijn einde. Het is soms even wennen, maar uiteindelijk zijn de bijzondere golvende heidelandschappen van bijzondere betekenis, niet alleen voor de soorten die ervan afhankelijk zijn, maar ook voor de vele bezoekers.

Door de ogen van 26 nieuwe gastheren

Het jaar 2018 leverde ook -via een specifieke cursus hiervoor opgesteld in samenwerking met het IVN- in totaal 26 nieuwe gastheren op. Zij gaven aan veel nieuwe inzichten te hebben verworven over het park en waren daar zeer enthousiast over. De bedoeling is dat zij dit enthousiasme op hun beurt weer overdragen aan hun bezoekers.

Met plaats voor uitdagende routes

Een andere uitdaging is het verbeteren van de routenetwerken en in het bijzonder dat van de mtb-routes, als start. Klinkt makkelijker dan het lijkt, veel partners, veel betrokkenen, veel wensen en veel obstakels. Maar de eerste route is zo rond de jaarwisseling tot stand gekomen, aangelegd met veel aandacht voor enerzijds een uitdagend parcours en anderzijds rekening houdend met de eigenaren en de natuurwaarden. Het initiatief kan rekenen op het nodige enthousiasme. Vrijwilligers namen een groot deel van het inrichtingswerk op zich.

Zuchtend onder een extreem droog jaar

Tot slot -en daar had de organisatie van het Grenspark geen vat op- zal de zomer van 2018 de boeken ingaan als een uitzonderlijk droog jaar. Letterlijk zuchtend onder de extreme droogte; maar uiteindelijk ook met een zucht van verlichting dat er geen branden zijn ontstaan die het Grenspark en zijn omgeving veel schade hadden kunnen brengen.

Nieuwe voorzitter

Nadat dhr. Cees van Liere in 2017 zijn werkzaamheden als voorzitter beëindigde, is daaropvolgend in de Bijzondere Commissie van 15 maart 2018 dhr. Martin Groffen als zijn opvolger benoemd. In een korte tussenperiode hebben Mw. Jelka Both en Dhr. Lukas Jacobs de voorzitterstaken waargenomen.

Martin Groffen was al een bekende van het Grenspark. In zijn hoedanigheid als wethouder van de gemeente Woensdrecht was hij vertegenwoordigd in de Bijzondere Commissie van het Grenspark. Als wethouder hield hij zich op diverse fronten bezig met grensoverschrijdende relaties, met een groot netwerk op bestuurdersniveau van de betrokken overheden. De instemming met zijn voorzitterschap was dan ook unaniem.

Direct na zijn aantreden kon hij al meteen een dankbare functie vervullen: het kenbaar maken van de nieuwe naam en het nieuwe logo van het Grenspark en het bevestigen van een nieuwe gastheer-gevelbord aan de muur van De Kiekenhoeve te Essen.

Maar zijn aanstelling zal uiteraard meer inhouden dan het onthullen van borden. Als voorzitter van Stuurgroep en Bijzondere Commissie zal hij nadrukkelijk de (h)erkenning van het Grenspark willen verstevigen. Het Grenspark vervult immers een nadrukkelijke samensmedend sterke regionale gebiedskwaliteit. Waar gewerkt wordt aan behoud en ontwikkeling van de over de grenzen heen reikende natuurwaarden en een landschap met uitzonderlijke vergezichten.

Maar waar zeker ook nadrukkelijk wordt gewerkt aan een optimalisatie van de beleving van dit gebied, door het realiseren van nieuwe routestructuren waar het gebied in de zonering de ruimte voor biedt. Maar zeker ook door het aanhaken van mensen, betrokkenen, organisaties met als doel om meer mensen bewust te maken van dat we het hier wel hebben over groene oase van allure. Dat vraagt ook om concrete betrokkenheid waarbij de inzet ook zal zijn de verantwoordelijkheid voor de verdere ontwikkeling breder (ook financieel) te dragen.

Kalmthout
Paul Ganzevles- coördinator Grenspark
Mede namens Martin Groffen – voorzitter
Grenspark

1. De organisatie in 2018

De organisatiestructuur

De organisatiestructuur is in 2018 ongewijzigd gebleven. De Bijzondere Commissie is driemaal bij elkaar gekomen ter vaststelling van het jaarverslag 2017 (in maart 2018), het bestedingenplan voor 2019 (in november 2018) en in juni over de lopende activiteiten en de voortgang van projecten en het coördinatorschap.

Het grensparksecretariaat

Het Grensparksecretariaat heeft in 2018 met een vaste ploeg gewerkt bestaande uit Ignace Ledegen, Milenka Wyckmans en Rudi Delvaux.

Daarnaast is gebruik gemaakt van de inzet van Eefje Nuijten (gedetacheerd vanuit Natuurmonumenten) om communicatieve ondersteuning te geven op enkele concrete projecten, waaronder de uitwerking van de bebordingsplannen.

In de persoon van Paul Ganzevles kon ook de coördinatie worden voortgezet voor weer een jaar. In juni had hij aangekondigd per eind 2018 zijn coördinatorschap te willen beëindigen. Vanaf de start van het opstellen van het nieuwe beleidsplan in 2013 (als extern adviesbureau) is hij betrokken bij het Grenspark, vanaf 2015 als coördinator. Zijn beperkte beschikbaarheid en de verre woon-werk reisafstand waren de belangrijkste redenen om het stokje over te dragen aan een opvolger. Een bewuste keus maar wel ook met een beetje weemoed.

“Met heel veel plezier heb ik de afgelopen jaren kunnen werken aan de vertaling van het beleidsplan naar concrete maatregelen. De eerste stappen van dat beleidsplan zijn gezet. Dit met inzet van alle partners en zeker ook met het secretariaat: een club enthousiaste mensen die gezamenlijk zich met hart en ziel inzetten voor dit gebied en die de status Grenspark elk dag meer inhoud geven. Ik hoop dat de partners die steun ook in de toekomst zullen blijven geven. Het is goed dat een nieuwe coördinator dit ook weer een nieuwe inhoud zal geven. Ik wens hem alle goeds!”

Paul Ganzevles

Financiering

De financiering in 2018

De financiering geschiedde in 2018 vanuit de Vlaamse overheid, maar was daarnaast opnieuw in belangrijke mate afhankelijk van projectgestuurde budgetten. Die zijn gekoppeld aan Life (Helvex), Interreg en PAS; dit laatste vanuit de provincie Noord-Brabant. Tevens is er financiering via de lokale overheden (de 4 meest betrokken gemeenten), vanuit de terreinbeheerders (Staatsbosbeheer, Natuurpunt, Natuurmonumenten en ook Defensie) en Evides. De gemeente Woensdrecht heeft nog een extra impuls geleverd door bij te dragen aan de aanleg van de mtb-routes. Uiteraard zetten vele partijen zich ook in via personele inzet en bijdragen aan de overleggen van het Grenspark. Een (klein) deel van de financiering is afkomstig van verdiensten vanuit de verkoop van kaarten, natuurburgers en picknicks.

In 2018 is het grootste deel van de financiering gebruikt voor de projecten zoals die ook in de begroting waren opgenomen. Sommige projecten zijn effectief gerealiseerd zoals merkontwikkeling en versterking van identiteit en positionering. Andere projecten zijn in 2018 gestart maar worden in 2019 verder afgewerkt en wordt er een behoorlijk bedrag meegenomen naar 2019 (oa ten behoeve van de bebording, verdere aanleg van de mtb-routes,...).

2. De opgaven in 2018

De opgaven voor 2018 vloeien rechtstreeks voort uit het beleidsplan van 2014.
Ter herinnering nog eens opgesomd:

- (1) Versterking van identiteit en positionering
- (2) Versterking van natuurwaarden en kernkwaliteiten
- (3) Versterking van recreatieve waarden en beleving
- (4) Ontwikkeling van poorten en poortgebieden
- (5) Ontwikkeling van deelgebieden en/of landgoederen
- (6) Versterking van veiligheid en toezicht

Met daarbij de begeleidende en organisatorische opgaven

- (7) Planning van communicatie, voorlichting en educatie
- (8) Heroriëntatie van organisatie en coördinatie

Voor deze kernopgaven zijn projecten benoemd die in de komende jaren uitgevoerd zullen worden. De doorlooptijd van het BBI is van 2014 tot 2029 zodat het uiteraard denkbaar is dat in die 15 jaar durende periode projecten worden afgerond en nieuwe worden opgestart. Daarom is het beleidsplan flexibel opgezet, waarbij de opgaven een centrale rol spelen.

In 2018 is aan diverse opgaven verder gewerkt, waarbij de inzet vooral is geleverd op:

- Identiteit: logo en naam verfrist en baseline ter grensoverschrijdende aanduiding en nieuwe folder, nieuwe wandelkaarten en aanpassing poortfietslussen
- Versterking natuurwaarden: Helvex, Pas, Exotenbestrijding
- Recreatie: start van professionele mtb-routes
- Signalisatie en bewegwijzering: gebiedsborden gerealiseerd
- Poorten: start en koppeling met Regionaal Landschap De Voorkempen en studie
- Verdienmodellen: voortzetting bestaande modellen en zoektocht naar nieuwe

Communicatie is voortdurend aan de orde en heeft vorm gehad via:

- Toelichtende excursies in kader van Helvex-project
- Nieuwe folder en aangepaste wandelkaarten
- Pers rondom de benoeming van dhr. Groffen als nieuwe voorzitter
- Artikelen over de nieuwe lichter Gastheren
- Voor het eerst: nieuwe app voor kinderen als educatief hulpmiddel
- Pers rondom de langdurige droogte en de effecten ervan en inzet dronevlucht
- Pers en opening nieuwe gebiedsborden
- Pers rondom inschakeling studenten bij poortontwikkeling
- Bijhouden website, Uitgave nieuwsbrief Wissels en bijhouden Facebook
- Beantwoorden van vele diverse vragen die via de contactpagina op de website binnenkomt

3. De voortgang van de projecten

Versterking van identiteit en positionering

(projecten 1.1 en 1.2)

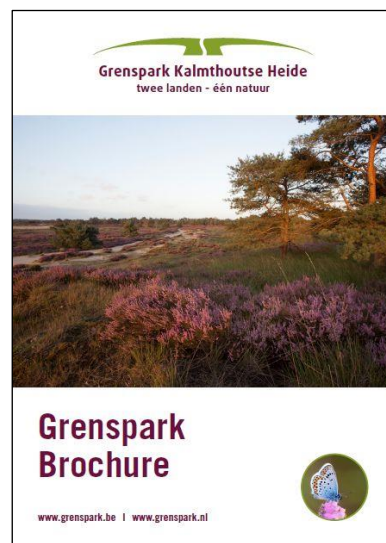
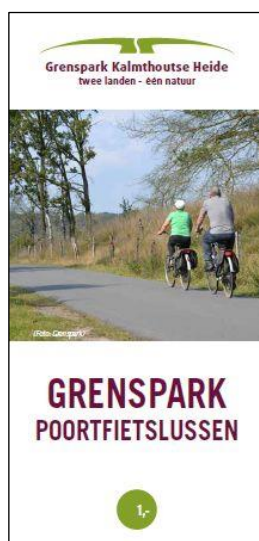
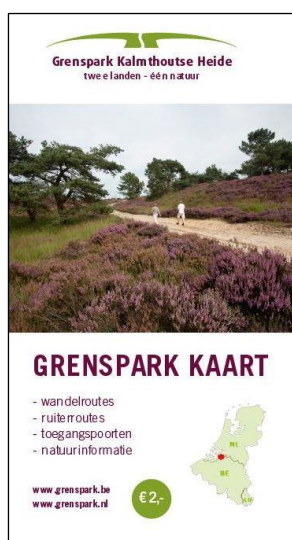
In 2018 was het zover, een aangepaste naam en aangepast logo werd gekozen voor het Grenspark. De definitieve keuze had een beperkte wijziging, maar wel betekenisvol. Met een nadrukkelijker groen logo en wijziging tekstkleur naar heidepaars oogt het geheel frisser. De oplettende lezer ziet ook een minder strakke lijn in de accolade (de grillige grens), maar wel met behoud van dit profiel als herkenbare paraplu. Met het schrappen van de term “De Zoom” verschijnt een robuuster en compacter beeld. De baseline: ‘twee landen – één natuur’ benadrukt het grensoverschrijdende werk, maar duidt ook op één gezamenlijk doel: (h)erkenning van dit gebied als een beleefbare natuur.

De bestaande wandelkaart en folder Poortfietslussen kregen een nieuwe layout, aangepast aan het nieuwe logo. Ook werd er een nieuwe algemene brochure ontworpen.

Grenspark Kalmthoutse Heide

twee landen - één natuur

Versterking van natuurwaarden en kernkwaliteiten

(projecten 2.1 t/m 2.6)

Onder dit kopje horen de inspanningen thuis die worden geleverd in het kader van de Life- en Interreg-projecten en de PAS-maatregelen. Ook de ontwikkelingen met betrekking tot het convenant waterhuishouding is hieronder te scharen. Tenslotte maakt monitoring hier deel van uit.

Life-project HELVEX

In 2018 moest de laatste fase van het duinherstel (gestart in 2017) nog afgewerkt worden door het afplaggen tot op het open zand. Intussen zijn deze werken nagenoeg volledig gerealiseerd en wordt nu nog werk gemaakt van het afvoeren van het vrijgekomen materiaal. In totaal werd in Helvex-project 55 ha stuifzanden en stuifzandheide hersteld. Aanvullend zijn in de zomer van 2018 de werken opgestart ter hoogte van parking Zuid rond de aanleg van de uitkijktoren en het herstel van de oeverzone van het Stappersven. Rond het Stappersven werd de pitrusvegetatie doorbroken door het chopperen van stroken langs de oevers. Zo kunnen zeldzame planten zoals de zonnedaauw, klokjesgentiaan,... hier tot kieming komen.

Ook in 2018 zijn 3 publieksexcursies georganiseerd met 27 deelnemers met dank aan het enthousiasme van de natuurgidsen die deze excursies verzorgd hebben.

Aan Nederlandse zijde konden we ook in 2018 enkele mooie successen boeken. Nu in 2018 het opgeschoonde Groote Meer opnieuw vol stond met water, gingen de broedparen van dodaars en geoorde fuut opnieuw de hoogte in naar respectievelijk 20 en 17 broedparen. De oppervlakte zwakgebufferd ven met zijn typische flora steeg in 2018 tot 7.93 ha dit is een verbetering met 60% ten opzichte van 2017 en een verbetering met 40% ten opzichte van 2015 en 2016.

De aanleg van de zuivering tussen de Steertse Heide en Groote Meer om de fosfaat af te vangen, is wat uitgesteld omwille van financiën. De aanleg is nu voorzien voor eind 2019.

Nelse Duinen medio 2018

Interreg GrasGoed – Natuurlijk Groen als Grondstof

In augustus 2016, startte het Interreg-project “GrasGoed - Natuurlijk Groen als Grondstof”. Binnen dit project zullen we de komende vier jaar, samen met verschillende, ook externe gebiedsbeheerders, bedrijven en kennisinstellingen de resten van natuurbeheer een tweede leven geven als gebruiksproduct. Verschillende producten zullen getest worden in België en Nederland.

Groene reststromen, afkomstig uit natuurbeheer, worden vaak niet of beperkt benut terwijl het in feite volwaardige grondstoffen kunnen zijn voor groene energie, grondverbetering, verpakkingsmateriaal, veevoer etc. Bovendien is achterblijvende biomassa (door uitspoeling van nutriënten) niet goed voor de natuur.

Van deze last wil dit project een lust maken door meer naar regionale oplossingen te zoeken. Om dat doel te bereiken is ingezet op een sterke samenwerking tussen natuurbeherende organisaties en innovatieve bedrijven die zich toeleggen op het transport en de hoogwaardige verwerking van het maaisel.

Met het Grenspark zullen we vooral gaan onderzoeken welke kwantiteit en kwaliteit aan maaisel en andere natuurbeheerresten er uit het gebied vrijkomen. Daarnaast zullen ook potentiële verwerkers, transporteurs en afzetters van biomassa(producten) in de regio geïnventariseerd worden.

Natuurpunt coördineert dit project, waar naast het Grenspark, ook Inverde, Vandervelden Algemene bosbouw, Agricon, Natuurmonumenten, Stichting het Noord-Brabants Landschap, Stichting Avans Hogeschool, Verschoor Groen en Recreatie, NF Fibre, Millvision en Grassa. Het Interreg Grensregio Vlaanderen-Nederland programma subsidieert dit project uit het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling en we ontvangen daarbij een belangrijke ondersteunende subsidie van de provincie Antwerpen en de provincie Noord-Brabant.

In 2018 wordt er verder gewerkt aan 4 biogebaseerde eindproducten waar we ons binnen GrasGoed op zullen richten met name papier, isolatiematten, bodemverbeteraar/potgrond en veevoeder. Voor deze producten zijn we volop businesscases en marketingplannen aan het ontwikkelen.

Grenspark Kalmthoutse Heide werkt mee aan de businesscase isolatiematten. 60 hectare maaisel vanuit De Maatjes (ANB) werd in balen geperst en gestockeerd bij een landbouwer. De ongeveer 380 balen zullen in 2019 verder verwerkt worden door Newfoss.

INTERREG North Sea project: CANAPE – Creating A New Approach to Peatland Ecosystems

CANAPE is een Europees project over het klimaatbestendig maken van veenecosystemen door verbeteren/herstellen van de hydrologie. Deze hoog-, laagveen & venige heide voorzien in uiteenlopende en belangrijke ecosystemendiensten. Ze

worden vaak opgezocht voor recreatie, herbergen een grote biodiversiteit en zijn een natuurlijke drinkwaterfilter. Daarbovenop vormen veenecosystemen een CO₂-sink, maar door verdroging komt er door het vergaan van de veenmossen CO₂ vrij. Dat is niet wenselijk voor de Europese klimaatdoelstellingen. Doordat veenecosystemen zo gevoelig zijn aan verdroging, zijn ze ook heel afhankelijk van de (grond)waterstand in hun omgeving. Een acceptabele, hoge waterstand in het wijde landschap, bevordert dus niet enkel voor het veenecosysteem, maar biedt ook aan het wijdere landschap bescherming tegen verdroging. Met CANAPE focussen de partners in dit project zich op 3 werkpakketten: habitattherstel in natuurgebieden, beschermingsmaatregelen in de randzone ervan en sensibilisering in de wijdere omgeving.

Het Engelse Broads Authority leidt het project. Daarnaast zijn er ook partners uit Denemarken, Duitsland, Nederland en België. In België draagt Natuurpunt Beheer vzw de lokale, overkoepelende rol met partnerorganisaties Grenspark Kalmthoutse Heide en Regionaal Landschap De Voorkempen. Voor Natuurpunt biedt dit project de kans om de herstelmaatregelen voor De Nol, die voortkomen uit het ecohydrologische onderzoek in het kader van het LIFE Helvex project, uit te voeren. Het Regionaal Landschap De Voorkempen streeft ernaar om landbouwers op de hoogte te stellen van de mogelijkheden en voordelen van hydrologische herstelmaatregelen. Het Grenspark zorgt, in het kader van de instandhoudingsdoelstellingen, dat er voor het privé-landgoed De Markgraaf een natuurbeheerplan opgemaakt wordt, waarbij specifiek naar de invloed van hydrologische maatregelen gekeken kan worden. Voor de Markgraaf is de verkenningsnota voor het beheerplan zo goed als afgerond. Deze moet enkel nog ondertekend worden door de eigenaar. Er zijn twee meetings geweest: De eerste op 17 en 18 april in Waterschap Hunze en Aas in Veendam, Nederland en de tweede op 31/10 en 1/11 in Holthuis in Lembruch, Duitsland.

Met CANAPE proberen we te werken naar een duurzame oplossing voor de veenecosystemen die zowel de natuur als de mens (sociaal en economisch) op lange termijn ten goede komt.

De hele ploeg van CANAPE aan een uitkijktoren aan het Dummer meer (Duitsland).

Natura2000/PAS

De PAS-aanvraag Brabantse Wal 2017-2021 waarbij Staatsbosbeheer en Bosgroep-zuid acties uitvoeren op hun terreinen of terreinen van particulieren werd eind 2017 nog goedgekeurd. Het Grenspark voert de coördinatie van het project uit en rapporteert aan de Provincie Noord-Brabant. De maatregelen die in 2018 ten behoeve van Pas werden uitgevoerd door de Bosgroep is de begrazing van de ecologische verbinding tussen Groote Meer en Ossendrechtse Heide. Dit moet voorkomen dat deze zone opnieuw bebost geraakt. Inmiddels werd door Grenspark Kalmthoutse Heide eind 2018 een aanvraag ingediend om de trekkersrol te kunnen vervullen betreffende Natura2000 en PAS op de Brabantse Wal. Deze trekkersrol werd inmiddels goedgekeurd door de Provincie Noord-Brabant. Vanaf 2019 kunnen we hiermee van start gaan.

CONVENANT (Werkgroep Water)

Opnieuw meer water in de Groote Meer in 2018. Zoals u reeds kon lezen had dit een positief effect op de flora en fauna van het gebied.

De zuivering op de Noordelijke gracht kon omwille van financiële redenen (tekort aan financiën) nog niet aangelegd worden. Nu is de aanleg opgenomen op de planning voor uitvoering eind 2019. Tezelfdertijd werd in de werkgroep nagedacht over verder verfijning van maatregelen die de Groote en Kleine Meer ten goede komen.

Visieontwikkeling Steertse Heide

De Steertse Heide is een gebied, gelegen binnen het Grenspark Kalmthoutse Heide, waarvoor het wenselijk is om te komen tot een inrichtings- en beheervisie. Het betreffende gebied maakt integraal deel uit van het Natura 2000 netwerk als habitat- en Vogelrichtlijngebied. Het totale gebied omvat ca. 100 ha; daarvan is ondertussen 70 ha verworven door het Agentschap Natuur en Bos, en is nog ca. 30 ha in eigendom van agrariërs waarin agrarisch gebruik – onder bepaalde voorwaarden – nog toegestaan is. Dat maakt de tijd rijp om enerzijds zicht te krijgen op het einddoel en tegelijkertijd in de tussenfase na te gaan welke initiatieven (inrichting/beheer) er mogelijk zijn.

Het gebied ligt aansluitend aan het Groote Meer en heeft daar ook invloed op doordat het water via grachten afstroomt richting de Groote Meer. Stopzetting van de bemesting aan Vlaamse zijde, is voor het behoud van het zwakgebufferd ven Groote Meer een belangrijk gegeven. Juist daarom is grensoverschrijdende samenwerking hier meer dan nodig.

Daartoe is een werkgroep opgericht met als leden: Grenspark Kalmthoutse Heide, Agentschap voor Natuur en Bos, Dienst Erfgoed, gemeente Kalmthout, Boerenbond, Provincie Antwerpen, Provincie Noord-Brabant, Waterschap Brabantse Delta, Evides.

Het doel van de werkgroep is te komen tot een integrale eindvisie waarin een integraal beheer mogelijk is, zowel t.a.v. hydrologie, natuurlijke ontwikkeling alsook het recreatief medegebruik. Bovendien is het van belang om nu reeds tussenstappen en inrichtingsmogelijkheden te onderzoeken en – daar waar mogelijk – uit te voeren.

Hierbij is het van belang dat deze inrichting optimaal gebruik maken van de kansen van het moment maar tegelijkertijd zo goed mogelijk is afgestemd op het integrale eindbeeld.

In 2018 is de werkgroep gestart met een eerste kennismakingsvergadering op 17 oktober 2018. Door de wisseling van coördinator is er geen vervolg meer geweest in 2018, maar het project zal begin 2019 opnieuw opgepakt worden.

Exotenbeheer (bestrijding vogelkers)

7 vakantiewerkers konden gedurende 2 weken aan de slag in Grenspark Kalmthoutse Heide. Ook in 2018 werd de vogelkers bestreden in het voormalige HELA-project. In totaal werd een oppervlakte van 9ha vrijgesteld van kiemplanten. We zullen hier onze afspraken die gemaakt zijn in het “After-Life conservation plan” van het Hela-project ook verder uitvoeren. Intussen merken we dat na een tweede keer plegen van nazorg (6 jaar na de kap van de besdragende struiken), de kieming van jonge vogelkersen zeer sterk afneemt. Niet alleen de kieming van de Amerikaanse vogelkers neemt af. Er is ook een toename te melden van gewenste soorten. Zo is er heel verjonging van de grove den, lijsterbes en spork waar te nemen. In 2018 werd in deze ‘bosvakken’ ook nog een dunning uitgevoerd. Hopelijk kunnen hierdoor nog meer inheemse soorten kiemen en verder doorgroeien tot volwaardige bomen zodat een gevarieerd bos ontstaat voor de specifieke flora en fauna.

Monitoring

In 2018 werd de monitoring verdergezet. De langlopende programma’s liepen ook dit jaar allen verder (monitoring van Open Zand, Libellen, Dag- en Nachtvinders, Amfibieën, Slangen en Broedvogels).

Vermeldenswaardig is dat er in 2018 weer vele soorten nachtvinders waargenomen werden, maar liefst 595 soorten. Hiervan zijn er 39 nieuwe soorten voor het Grenspark.

De broedvogelmonitoring is goed verlopen en dit jaar hebben we voor de eerste keer ook kunnen monitoren bij De Markgraaf en op het privédomein van de Boterbergen. Voor de eerste keer werd de gladde slang gemonitord met behulp van de plaatjesmethode. Of het goed gewerkt heeft, is af te wachten aangezien door het extreem warme weer de slangen zelden gezien werden. De adder en levendbarende hagedis werden in 2018 ook mee opgenomen. Het resultaat van de monitoring van de dagvlinders was pover, deels door het warme weer. Ook de nieuwe, aangeduide gebieden waren niet echt gunstig voor de vlinders.

“In 2018 startte het grensparksecretariaat een opdracht aangaande visievorming voor een gedeelte van de Kalmthoutse Heide. Het is mooi te zien hoe uitdagingen die een grensoverschrijdende aanpak vereisen vlot worden aangegaan. Dit is volgens mij vooral te danken aan de via het Grenspark Kalmthoutse Heide opgebouwde samenwerkingsverbanden tussen allerlei in de regio betrokken partijen.”
Jop Hermans – Agentschap voor Natuur en Bos

Een vrijwilliger toont een adder aan deelnemers van het Junior Ranger kamp

Telemetrie Gladde Slang

Het telemetrisch onderzoek dat in 2016 opstartte met subsidie van de Provincie Antwerpen, werd dankzij een subsidie van ANB uit het 'soortbeschermingsplan voor de gladde slang' verdergezet in 2017 (Deze subsidie van 4902 euro is ontvangen op 16 maart 2018). We konden hierbij rekenen op de steun van Kirsten Maartense (student aan de HAS Hogeschool s'-Hertogenbosch), Loïc Van Doorn (student Herpetologie aan de Vrije Universiteit Brussel in kader van zijn Masterthesis) en op de steun van Fenne Geukens (student Thomas More, campus Geel in kader van zijn Bachelor in Biotechnologie). Al deze rapporten zijn opgenomen in de lijst van publicaties en kunnen opgevraagd worden. Simon Reynaert (student Biologie aan de UA) ondersteunde in het veldwerk voor dit onderzoek. Ook Laure Vanlauwe (student Biologie aan de UA) deed onderzoek naar de populatie van de levendbarende hagedis als belangrijkste prooidier voor de gladde slang.

Kamsalamandermonitoring

In opdracht van de Provincie Noord-Brabant heeft Fer Meyer (student HAS hogeschool) het populatieonderzoek naar de kamsalamander voortgezet in 2018. Buiten het onderzoeksrapport is er ook een protocol geschreven, zodat de volgende onderzoeken op dezelfde wijze kunnen ondernomen worden. De Groote Meer wordt niet meer onderzocht aangezien de kans om kamsalamander te vangen met enkele fuiken zeer klein is.

Opvallend is dat er aanmerkelijk meer kamsalamanders waargenomen zijn dan de vorige jaren

(90). Ze kwamen voor in de Leemputten noord en – zuid, het Granaatven, het Ranonkelven, het Kwekerijven en de Steertse Heide. Voor de Leemputten werd de populatiegrootte berekend met al resultaat 134 individuen. Tegenover 12 in 2017 en 55 in 2015 is dat een sterke stijging. Tussen deze 2 vennen is er ook migratie waargenomen. In vijf van de zes poelen gelegen in ‘vochtig bos met productie’ is de aanwezigheid van de kamsalamander aangetoond. Er is geen significant verband tussen de gemiddelde gemeten watertemperatuur en de aan-/afwezigheid van de kamsalamander.

Subsidie van de Provincie Noord-Brabant is voor

2019 en 2020 ook al toegezegd.

“Doordat ik me thuis voelde op het kantoor en er een open sfeer hing kon ik op een prettige wijze mijn onderzoeksrapport schrijven”
Fer Meyer – stagiair Grenspark Kalmthoutse Heide

Monitoring van de boomarter

Als stageopdracht heeft Desiree van Zon gekozen voor de monitoring van de boomarter met behulp van cameravallen.

De boomarter (*Martes martes*) is een martersoort die voornamelijk in bosrijke gebieden te vinden is. Door zijn zeldzaamheid is de boomarter in de provincie Antwerpen een prioritaire soort. In 2012 heeft er daarom in Grenspark Kalmthoutse Heide, gelegen op de Grens van de provincies Antwerpen (BE) en Noord-Brabant (NL), al eens een klein onderzoek plaatsgevonden naar de boomarters. Tijdens dat onderzoek is er aangetoond dat er boomarters aanwezig zijn in het Grenspark.

Het was echter nog wel onduidelijk in welke delen van het Grenspark de boomarter (het meeste) voorkwam.

Door middel van 14 cameravallen die verspreid over het Grenspark waren geplaatst, werden de boommarters geïnventariseerd. De boommarters werden naar het specifieke punt in hun territorium toe gelokt daar waar de cameraval stond door middel van lokmiddelen. Deze waren op een frame op een afstand van twee meter voor de cameraval aangebracht. Omdat het nog onduidelijk was welk lokmiddel het beste werkte, werd er gebruik gemaakt van een experimentele opzet met drie lokmiddelen. Deze lokmiddelen waren pindakaas, een blik sardines en valeriaanolie. Doordat de lokmiddelen hoog op het frame hingen, moesten de boommarters op hun achterpoten gaan staan om bij het lokmiddel te komen. Hierdoor kwam de borsttekening duidelijk in beeld. De borsttekening is uniek voor iedere boommarters en deze kon gebruikt worden om boommarters te onderscheiden.

Naast de boommarters, waren ook de gegevens en lokstofvoorkeuren van andere diersoorten genoteerd. In totaal zijn er over de 14 cameravallen 1312 dieren waargenomen waarvan 24 diersoorten. 47 van deze waarnemingen waren boommarters. Uiteindelijk zijn er vier verschillende boommarters waargenomen. In totaal waren er in het noordwesten van het Grenspark veruit de meeste boommarters waargenomen. Dit gebied bestond uit gemengde bossen met zowel loof- als naaldbomen, waar de boommarters ook een voorkeur voor heeft. Pindakaas was het meest populair als lokmiddel. Ook bij de overige diersoorten werd pindakaas het meeste gekozen.

“Ik heb veel vrijheid gekregen in het opzetten en uitvoeren van het onderzoek en uiteindelijk zijn er veel waarnemingen verzameld. Tijdens het onderzoek stond in het bijzonder mijn stagebegeleider, Rudi Delvaux, altijd voor mij klaar. Hij kon steeds mijn vragen beantwoorden en mij indien nodig verder helpen met nieuwe ideeën.”

Desiree van Zon – stagiaire Grenspark Kalmthoutse Heide

Versterking van recreatieve waarden en beleving

(projecten 3.1 t/m 3.7)

Verkenning en uitvoering mountainbikeroutes (MTB)

In 2016 zijn vorderingen gemaakt in de planning van mountainbikeroutes. Het gebied leent zich er goed voor, maar tegelijkertijd zijn de grote natuurwaarden van het gebied kaderstellend. Op basis van de afspraken over de zonering zijn er in diverse zones (de C-zones) mogelijkheden om routelussen aan te leggen. Juist in die zones zijn er vaak meerdere eigenaren in het geding dus: overleg. In de zone Stoppelbergen zijn de werken in oktober 2018 gestart, mede dankzij de steun van de gemeente Woensdrecht en de helpende handen van enthousiaste vrijwilligers. In de Staartse Heide is het MTB-traject uitgetekend. In de zone Volksabdij moet de route nog verder uitgestippeld worden.

Vrijwilligers aan het werk met de voorbereidingen van de MTB-route Stoppelbergen

Verder is een traject in wording die de lussen met elkaar verbindt, grensoverschrijdend en zo een verbinding leggend tussen Kalmthout en Woensdrecht. Deze taak is nu weggelegd voor Sport Vlaanderen. Zij doen verder de communicatie met de betrokken partijen en zorgen voor materiaal (palen, emblemen en infoborden). Het traject is bijna volledig uitgetekend. Op het grondgebied van Woensdrecht mogen ook de palen en emblemen van Sport Vlaanderen geplaatst worden. Plaatsen zal uitbesteed worden, maar bekostigd door de Gemeente. In Vlaanderen zorgen ANB en de gemeenten voor de plaatsing.

In begin 2017 gingen was er goed overleg nodig wegens verschillende opvattingen en ideeën tussen Vlaanderen en Nederland. Maar tegen het einde konden er toch goede afspraken gemaakt worden. In Nederland zal er bijvoorbeeld wel met vignettering gewerkt worden voor het gebruik van de routes. Alle lussen en verbindingroutes zijn op het terrein verkend en op kaart aangeduid met ArcGIS.

In 2018 is er ook afgesproken dat er tegen einde 2019 een organisatie moet zijn voor het latere beheer en onderhoud.

“De enthousiaste benadering en oprechte interesse van alle medewerkers van het Grenspark zorgt voor een prettige werksfeer. Daarnaast zorgen zij voor een goede verbinding en samenwerking tussen alle betrokken partners.”
Gemeente Woensdrecht

Ontwikkeling van Nina en Nino's natuurgame - avontuurlijke speurtocht

Kinderen op een speelse manier van natuur laten genieten en hen attent maken op de vele (vaak kleine) dieren en planten in het gebied. Dat was de opdracht in het kader van het HELVEX LIFE project. Het Grenspark nam het Nederlandse bedrijf Troovie onder de arm en ontwikkelde samen met de Vroente, het Vlaams Kennis- en Vormingscentrum voor Natuur en Milieu 3 leuke digitale speurtochten om in het Grenspark te spelen.

Kinderen uit de doelgroep van 6 tot 12-jarigen kunnen met de smartphone of tablet de natuur intrekken om te genieten van de allerleukste speurtochten die uitdagende opdrachten en knotsgekke spelletjes bevatten. Buitenspelen was nog nooit zo spannend door de uitdagende route vol avontuur. Filmpjes van Nina en Nino helpen je onderweg de juiste route te volgen. Na het downloaden van de gratis app kan je kiezen of de het spel aan de Vroente, de Heusche Bollaert of de Volksabdij speelt.

Vlinder: Pad voor blinden en slechtzienden

Het bestaande wandelpad Vlinder werd eind vorig jaar een stukje verlegd en volledig ingericht voor mensen met een visuele beperking. De blinde of slechtziende wandelaar kan het pad zoveel als mogelijk zelfstandig bewandelen. Het pad is drie kilometer lang en loopt door een gevarieerd landschap. De aanleg van het pad gebeurde vooral met natuurlijke materialen en een minimum aan technische ingrepen om het natuurlijke karakter te bewaren. De wandelaar maakt kennis met bossen, heidevlakten en een ven. Voor die wandeling is een app ontwikkeld die de wandelaar aanwijzingen geeft over het

wandeltraject, maar ook informatie over de natuur op de Kalmthoutse Heide.

Het onthaal en de start van de wandeling bevindt zich aan De Vroente, Vlaams Kennis- en Vormingscentrum voor Natuur en Milieu van het Departement Omgeving en bezoekerscentrum van het Grenspark. Een speciale app en infopunten geven de wandelaar aanwijzingen over het traject.

Het 'blindenpad' is een initiatief van Eddy Van Oers, zelf slechtziend en onthaalmedewerker in De Vroente. De aanleg van het pad was mogelijk door de nauwe samenwerking tussen het Departement Omgeving, de gemeente Kalmthout en het Agentschap voor Natuur en Bos. Langs het pad zijn zeven infopunten voorzien. Bij elk infopunt zijn weetjes over de natuur verzameld die de wandelaar kan voelen.

“Er bestaan nog aangepaste paden in Vlaanderen voor blinden en slechtziende wandelaars, maar de uitwerking van dit pad is uniek in zijn soort. Het karakter van het oorspronkelijke pad is volledig behouden. Er zijn geen verhardingen of niet natuurlijke boorden gebruikt, op enkele cruciale punten na.”

Ervaringsdeskundige Eddy Van Oers.

Peters en meters

“De natuurgidsenvereniging ‘Heidevalken’ is sinds meer dan 10 jaar peter van de wandelpaden Bos, Schaaap en de verbindingspaden. Om de wandelaars ten volle van het Grenspark te laten genieten, doen wij 4 maal

per jaar een inspectietocht. Wij kijken dan of de infrastructuur in orde is en verwijderen het kleine zwerfvuil.

Steeds wordt er met onze opmerkingen respectievelijke bemerkingen rekening gehouden en dat schenkt onze de grootste voldoening. Dus wij weten waarom wij het doen”

De Heidevalken

Het Grenspark beschikt over een 20-tal vrijwilligers (Peters en Meters) die 4 maal per jaar de wandel- en ruiterspaden afstruinen. Beschadigingen worden gemeld, beheerders worden ingelicht en actie volgt om het geconstateerde euvel zo snel mogelijk te verhelpen. De vrijwilligers zijn daarmee van grote waarde voor het Grenspark.

Bij elke controleronde wordt ook het zwerfvuil en afval langs de paden meegenomen. Zo helpen zij ons gebied netjes te houden, waarvoor onze uitdrukkelijke dank.

“Wij zijn al weer 25 jaar geleden in Ossendrecht komen wonen, o.a. omdat we via de tuin van het huisje dat we toen kochten heerlijk het bos in konden lopen, wij houden van wandelen en zo ontdekten we verder ook het prachtige grensoverschrijdende natuurgebied. Toen er vrijwilligers gevraagd werden om de mooie uitgezette wandelingen regelmatig te controleren hebben wij ons enthousiast aangemeld, wanneer dat precies was weten wij niet meer, maar we zijn al vele jaren betrokken. Toen onze dochter Susan hier kwam wonen heeft zij zich ook aangemeld en “doet” nu ook een wandeling.

Wij genieten er nog steeds van en beseffen het als een groot voorrecht om in zo’n mooie omgeving te wonen en te kunnen wandelen. De verschillende weersomstandigheden en wisselende seizoenen maken het, ook voor steeds weer dezelfde routes heel plezierig.

Zo organiseren wij dit jaar voor de 25e keer op de laatste zaterdag van oktober, een fantastische wandeldag voor onze vrienden en familie uit de Randstad! Hierbij zijn inmiddels ook lokale vrienden aangesloten. Wij verwachten dit jaar wel 35 wandelaars, ook voor de fietsers (wandelaars met blessures) wordt een mooie tocht uitgezet.

Helaas komen wij ook dingen tegen die aandacht moeten hebben, zoals zwerfvuil, omgewaaide bomen, verdwenen paaltjes of schildjes en heel bijzonder: hondenpoep in plastic zakjes. De rommel ruimen we op en de rest geven we door met vaak een foto erbij en daar wordt dan snel aandacht aangegeven.

We hopen dit nog lang te mogen doen, we blijven genieten!”

Adèle en Dick.

Gebruik Wombats

Ook de minder mobiele bezoekers komen graag naar het Grenspark. Voor hen staan er alle-terrein-rolstoelen of 'Wombats' ter beschikking. In de Volksabdij staat er eentje ter beschikking die in 2018 zo'n 6-tal keer werd gebruikt. Bij de dienst Toerisme van Kalmthout staan er drie wombats ter beschikking die samen maar liefst 85 keer werden gebruikt in 2018. Het onderhoud van de wombats en eventuele herstellingen neemt het Grensparkteam voor z'n rekening.

Bebordingsplan

In 2017 is het Bebordingsplan vastgesteld. In 2018 is een start gemaakt met de uitvoering hiervan. Het bebordingsplan bestaat uit welkomstborden langs wegen, bruine bewegwijzering, welkomstborden bij poorten, infopanelen bij poorten en startpunten en bewegwijzering. Op die manier geleiden we de bezoeker naar de toegangen van het Grenspark en informeren we ze over onze bijzondere natuur, landschappen en recreatiemogelijkheden.

Welkomstborden

De welkomstborden aan de wegen zijn gerealiseerd in een iets ander jasje: gebiedsborden zoals de internationale bruine borden aan de snelwegen. Wie via de provinciale, lokale en gewestwegen het Grenspark nadert, wordt verwelkomt met deze borden. Met extra dank aan Gemeente Woensdrecht, Gemeente Kalmthout en Provincie Noord-Brabant die de borden hebben geplaatst en Agentschap voor Wegen en Verkeer (Vlaanderen) die ze heeft goedgekeurd.

Bewegwijzering

De Grenspark gemeenten, provincie en Agentschap voor Wegen en Verkeer en het Grenspark zijn in 2018 gestart met de planvorming voor de bewegwijzering van de poorten en startpunten. Dit zijn in totaal 16 locaties. Met hun expertise en inzet krijgt in 2019 het Grenspark uniforme bruine bewegwijzering en weet de bezoeker de gebieden en voorzieningen goed te vinden.

Infopanelen

In 2018 is de keuze voor de huisstijl van de infopanelen bij poorten en start- en infopunten nader besproken met de betrokken partners. Met als resultaat dat bij elke locatie een uniforme huisstijl van het Grenspark komt waarbinnen de betreffende terreineigenaar zich presenteert. De kracht van de boodschap is de herhaling... De bezoeker ontdekt zo dat al die bijzondere deelgebieden onderdeel zijn van Grenspark Kalmthoutse Heide. Met als doel dat hij nog eens terug komt naar het Grenspark. Een mooi uitgangspunt om in 2019 de infopanelen verder te ontwerpen, realiseren en plaatsen.

Ontwikkeling van poorten en poortgebieden

(projecten 4.1 en 4.2)

Een van de programma's van het BBI omvat een verdere ontwikkeling van de (vier) poorten. Van belang is om aan te geven dat de poorten bestaan uit elementen (parkings, horeca en voorzieningen) in verschillend eigendom en/of uitgebaat door derden. Elke poort kent daarin een andere constructie. Desalniettemin zijn er gemeenschappelijke belangen. De recreatiesector en de bezoekers-trekkende poorten kunnen zich uitstekend profileren met het Grenspark Kalmthoutse Heide. Anderzijds kan het Grenspark haar gezicht, haar waarden goed aan de man brengen via deze poorten. Verder nodigen de poorten uit om ook eens een andere kant van het gebied te gaan ontdekken en zorgen ze zo voor een betere spreiding van de bezoekers.

In 2018 deed zich de gelegenheid voor dat het Regionaal Landschap De Voorkempen met de Erasmushogeschool in Brussel in gesprek was over een afstudeerthema. In de contacten met het Grenspark ontstond het idee om de poortenthematiek daar voor te benutten. In de ontwerpende sfeer kunnen zo beelden ontstaan voor hoe de poorten zich verder zouden kunnen ontwikkelen, apart en in samenhang. In de Stuurgroep was er steun voor dit idee en in juni was er een start van het poortenproject met alle betrokkenen. De hogeschool is van start gegaan, is op terreinbezoek geweest en heeft rond de jaarwisseling de analyses uitgewerkt en zal vervolgens de eerste ontwerpen presenteren. De school zal met een tweede lichting studenten in het de eerste helft van 2019 nog een nieuwe reeks ontwerpen opleveren.

Daarmee is de poortendiscussie niet afgelopen. Juist de ontwikkelingen op diverse plekken (een nieuw RUP voor Ravenhof, verkenning van nieuwe ontwikkelingen bij het karrenmuseum maar ook annex met het stationsgebied bij Essen en een nieuwe inrichting om en in de Vroente) bieden aanvullende kansen. Na te gaan is steeds of en hoe er gebruik kan worden gemaakt van het "merk" Grenspark. De ontwerpstudie is daarmee een eerste stap in het gezamenlijk op energieke wijze elkaar vinden, afstemmen en stimuleren.

Ontwikkeling van deelgebieden en/of landgoederen

(projecten 5.1)

Dit project is voorzien als landgoedeigenaren of gemeenten of anderen een gebied willen voordragen om invulling te geven aan versterking van de Grensparkdoelen in combinatie met nieuwe ontwikkelingen. In 2018 zijn hiervoor geen initiatieven genomen.

Versterking van veiligheid en toezicht

(projecten 6.1 en 6.2)

Ook in 2018 gebeurde een controle van alle brandweerpaden in het Grenspark aan Nederlandse zijde. Aan Vlaamse zijde gebeurt de controle en het nazicht door een vrijwilliger van de brandweer. We konden opnieuw vaststellen dat bepaalde paden aan Nederlandse zijde toch extra aandacht verdienen omdat ze vaak onberijdbaar zijn (moddervlaktes, dichtgroeien van de paden e.d.). De verantwoordelijke ambtenaar van de gemeente Woensdrecht zal hier gevolg aan geven.

Communicatie, voorlichting en educatie

(projecten 7.1 t/m 7.3)

De communicatieve ondersteuning van het Grenspark is een lopende bezigheid, met veel facetten. Communicatie is en blijft een zeer belangrijke focus van het Grenspark: transparantie van waar het Grenspark voor staat, connecties leggen met de samenleving, gehoor hebben voor de omgeving: daarmee wil het Grenspark het draagvlak dat er voor het gebied is blootleggen en versterken. Hoe doen we dat?

Wissels

Momenteel telt de Wissels 1147 digitale abonnees, jaarlijks gaat dit aantal omhoog. In 2018 werden 5 digitale Wissels uitgebracht:

Maart 2018	– nr. 75 algemene informatie
Mei 2018	– extra uitgave ivm Algemene Verordening Persoonsgegevens
Juni 2018	– nr. 76 algemene informatie
September 2018	– nr. 77 algemene informatie
December 2018	– nr. 78 algemene informatie

Website

De website van het Grenspark wordt nog steeds druk bezocht. Het aantal bezoekers per maand op onze website schommelt tussen 20.000 en 30.000.

De website wordt wekelijks geactualiseerd en aangevuld. Het contactformulier op de website wordt veelvuldig gebruikt, dagelijks worden er meerdere vragen beantwoord, de vragen die we zelf niet kunnen beantwoorden worden doorgestuurd naar de betrokken partijen (beheerders, toerisme diensten, Vroente, ...).

Facebook

De Grensparkpagina op Facebook wordt goed gevolgd en regelmatig gedeeld, momenteel hebben we meer dan 1583 'vind-ik-leuks'. Via Facebook kunnen we nog meer mensen bereiken dan enkel via de website. Zo worden de 1603 volgers op de hoogte gehouden van de Grensparknieuwtjes, de stand van zaken over het HELVEX LIFE-project en andere projecten.

Omgang met de pers

De redactionele aandacht in landelijke en regionale kranten en recreatieve tijdschriften laat een duidelijke stijging zien ten opzichte van voorgaande jaren. Journalisten weten het Grenspark zonder moeite te vinden. Contacten met de Vlaamse Gazet van Antwerpen, de Woensdrechtse Bode, BN/DeStem, EOS en de Provinciale Zeeuwse Courant zijn frequent.

Volgende projecten kwamen zo meermaals in de pers:

- de nieuwe voorzitter van het Grenspark
- de nieuwe naam en het nieuwe logo van het Grenspark
- de nieuwe gastheren van het Grenspark die de cursus Gastheerschap volgend
- het HELVEX LIFE project – natuurherstelmaatregelen
- publieksexcursies naar het Helvex Life project
- nieuwe natuurgame in het kader van het HELVEX LIFE project
- tentoonstelling 50 jaar Kalmthoutse Heide
- Junior Rangerkamp
- Betere bekendheid van het gebied door de bruine gebiedsborden
- stageonderzoek naar de kamsalamander
- brandgevaar in het Grenspark wegens langdurige droogte
- Mont Noir
- wildcrossers in het gebied
- aanleg nieuw pad voor blinden en slechtzienden
- reportage van Plattelands TV in samenwerking met Agentschap voor Natuur & Bos over de gladde slang in de Kalmthoutse Heide
- Reportages op Youtube over de gladde slang in de Kalmthoutse Heide

...

In het zicht

De beste manier om de resultaten van het Grenspark kenbaar te maken, is door het naar buiten treden. Met plezier worden diverse gremia van geïnteresseerden in ons verhaal meegenomen:

- 25/01 Expertmeeting/mini symposium Grasgoed in Avans Hogeschool Breda
- 01/02 Bezoek Groote Meer met Evides en BASF
- 21/02: Lezing over het HELVEX LIFE Project voor de Probisclub in Bergen Op Zoom
- 25/02: Publiekswandeling over het HELVEX LIFE Project

- 09/03: Burenoverleg BASF
- 15/03: Persmoment nieuwe voorzitter Martin Groffen
- 22/03: Afronding en certificaatuitreiking nieuwe Grenspark Gastheren
- 27/03: Ontwikkelen Natuurvisie Brabantse Wal Natuurmonumenten
- 28/03: Bestuurlijk Overleg Convenant Water, Groote Meer Ossendrecht
- 05/04: Overleg Zavelkonvooi, Breda
- 25/04: Persmoment nieuwe naam en logo Grenspark Kalmthoutse Heide
- 16-18/04: Bijeenkomst CANAPE project in Groningen
- 24/04: bezoek van de Europese Commissie ivm HELVEX LIFE project

- 02/05: Afspraak particulier in kader van vogelkersbestrijding, Stoppelbergen
- 09/05: Good Field Practice voor UAntwerpen, Kalmthoutse Heide
- 16/05: Kwaliteitsimpuls Meiduin, werksessie 1, werkschuur Natuurmonumenten
- 20/06: Kwaliteitsimpuls Meiduin, werksessie 2, werkschuur Natuurmonumenten
- 21/06: Persmoment nieuwe digitale speurtocht 'Nina & Nino's Natuurgame'
- 08/06: Bijeenkomst Landschapsparken op de grens, Knokke Het Zwin
- 14/06: Aanwezig op Alluvia symposium in Wissekerke
- 29 en 30/06: Nachtzwaluw verkenningavond in het Grenspark
- 04/07: Kick-off meeting monitoring Convenant III, Breda
- 09/08: Kwaliteitsimpuls Meiduin, werksessie 3, werkschuur Natuurmonumenten
- 13-17/08: Junior Ranger kamp voor jongeren
- 23/08: Ontwikkelen Beheervisie Steertse Heide, Vroente
- 25/08: Publiekswandeling HELVEX LIFE Project
- 03/09: Opening tentoonstelling 50 jaar Kalmthoutse Heide
- 04/09: Overleg Moervaart en pompemaal Evides, Essen
- 06/09: Aanwezig op Hoogveensymposium Natuurpoort de Peel in Deurne
- 08/09: Aanwezig op opening 25 jaar VVV Essen
- 11/09: Excursie voor de Kempense Heuvelrug
- 12/09: Convenant III, sessie 2, Breda
- 21/09: Burenoverleg BASF

- 27/09: Leernetwerk landbouw in Nationale Parken Nieuw Stijl, Zwartsluis
- 10-11/10: Deelname aan InterLIFE dagen te Soest
- 28/10: Dag van de Stilte in het Grenspark
- 05/11: Natuurvisie Brabantse Wal, werkschuur Natuurmonumenten
- 07/11: Natuurwandeling voor mantelzorgers

- 17/11: Publiekswandeling HELVEX LIFE Project
- 14/12: Burenoverleg BASF

Educatie, voor jongeren én volwassenen

Nog een duidelijke doelstelling van het Grenspark is om via educatie zoveel mogelijk mensen de waarde van natuur te laten zien en beleven. Mensen met hun eigen ogen laten zien hoe mooi natuur kan zijn. Het gaat zowel om jonge mensen, als om volwassenen. En daarom kent het Grenspark verschillende werkvormen:

Junior Rangerskamp

Sinds 2006 organiseert het Grenspark met veel succes elke zomer een Junior Ranger Kamp, een leuk en leerrijk natuurkamp voor 20 jongeren tussen 13 en 17 jaar. Ook dit jaar kunnen we weer terugblikken op een geslaagd kamp waar zowel meisjes als jongens uit België en Nederland aan deelnamen. Net als vorig jaar zijn we zelfs internationaal gegaan met deelname van 2 Roemeense meisjes die elke zomer in een Vlaams gastgezin logeren. Een heel leerrijke en boeiende ervaring, zowel voor de Roemeense meisjes als voor de begeleiders en andere deelnemers. Zij vonden het vorige kamp zo tof dat ze niet aarzelden om terug deel te nemen.

Heel het kamp stond in het teken van de natuur in het Grenspark. Onder begeleiding van ervaren leiders werden o.a. beheerwerken uitgevoerd in het terrein, zo maakten ze een grote hoge duin vrij van vogelkers in het gebied van Natuurpunt.

Bij Natuurmonumenten hielpen ze mee met het verwijderen van jonge dennen om een stuk heide terug open te krijgen. Libellen en andere beestjes en plantjes werden gedetermineerd, en ook uitleg over en een zoektocht naar gladde slangen mocht niet ontbreken. Daarbij werd er zelfs een adder gevonden. Onder begeleiding van een specialist konden ze even de adder van heel dichtbij waarnemen, waarna hij terug vrijgelaten werd.

Het weer zat mee en ook dit jaar kon er een keertje onder de blote hemel overnacht worden. Een natuurquiz, vele spelletjes en gezonde en vers gekookte maaltijden maakten de week compleet. Op naar de volgende editie.

“Het Junior Ranger kamp... Het in één woord beschrijven is gewoonweg onmogelijk, want het is zoveel meer dan gewoon een kamp. Het is leren over de waarde van de natuur en ze helpen behouden, vijf dagen plezier aan

een stuk, spelletjes zo gek als je ze maar kan bedenken. Maar bovenal maak je er vrienden voor het leven! Wij kunnen ons onze zomer niet meer inbeelden zonder dit fantastische kamp.”
Floor (15 jaar) en Tijn (13 jaar)

“Het Junior Rangerkamp was heel leerzaam en tof. Leerzaam omdat we verschillende dingen gedetermineerd hebben. Zo hebben we een determineerspel gespeeld en ‘s avonds een nachtdierexpeditie gedaan en er zo meer over te weten gekomen.
Ook hebben we geleerd over de goede en minder goede dingen voor de natuur en het gebied.
Het kamp was tof, we hebben dikwijls verstoppertje en tikkertje gespeeld en zo veel meer. We hebben een adder gevonden en de gids vertelde er super veel over. Ook was er super goede begeleiding! Ik wil zeker nog een keertje mee op Junior Ranger Kamp.”
Axl (13 jaar)

Natuurgidsen

Een bezoek aan het Grenspark brengen met een natuurgids is een mooie meerwaarde. Het Grenspark kon ook in 2018 rekenen op gedreven, enthousiaste natuurgidsen van de vereniging van Natuurgidsen regio Kalmthout (Nareka). Op de ledenlijst van Nareka staan een 60-tal gidsen, van wie een tiental Nederlandse natuurgidsen. Verdeeld over het jaar werden er 25 gratis wandelingen aangeboden waar in totaal 412 mensen aan deelnamen, dit zowel aan de Vlaamse als aan de Nederlandse zijde van het Grenspark. Daarnaast werden er nog 30 aangevraagde wandelingen gegidst met in totaal 542 deelnemers.

Cursus Gastheerschap

In 2018 organiseerde het Grenspark in samenwerking met IVN Natuureducatie een nieuwe cursus “Gastheer van het Grenspark”. De vorige cursus Gastheerschap dateerde van 2011, toen namen 13 ondernemingen deel. In 2018 was de cursus reeds binnen een week volzet met maar liefst 26 deelnemers afkomstig uit 19 recreatieondernemingen. De verdeling Nederlands/Vlaamse deelnemers was daarbij 50/50 en daarmee ook letterlijk een grensoverschrijdende kennismaking voor alle deelnemers. In 4 dagdelen hebben de deelnemers, behalve elkaar, ook en vooral het Grenspark leren kennen en kregen ze informatie over het ontstaan van het gebied, de natuur, de cultuurhistorie en de recreatiemogelijkheden.

Dinsdag 20 maart ontvingen alle deelnemers hun certificaat en in april ontvingen ze ook het gevelbordje 'Gastheer van het Grenspark' dat ze trots aan de gevel van hun zaak mogen bevestigen!

Het netwerk van gastheren van het Grenspark telt nu zo'n 27 ondernemingen. Deze gastheren kunnen hun bezoekers goed inlichten over de natuurgebieden, cultuurhistorie, streekproducten en de mogelijkheden van natuurrecreatie. Met deze kennis en ervaring verrassen zij de bezoekers met interessante weetjes en te bezoeken plekken. Bovendien zorgde de cursus ervoor dat de ondernemers elkaar nu beter kennen en elkaar ook weten te vinden. De volgende jaren zal er telkens een terugkomdag georganiseerd worden.

“Ik nam vooral deel om onze toekomstige gasten extra informatie en weetjes te kunnen geven over het natuurgebied. Zo ben je pas echt gastvrouw en gastheer van het gebied dat aan onze voordeur begint. Ik vind bijvoorbeeld het Helvex-project zéér interessant. Nu lijkt het dat alle bomen gekapt worden. Maar het idee dat er terug duinen in de heide komen, vind ik fantastisch. Ook het feit dat er gewerkt wordt met schapen en runderen om te begrazen om de heide in balans te houden, is fascinerend. Die lopen er niet zomaar wat te grazen maar de herder stuurt ze zodat ze de juiste gewassen eten op het juiste moment. Erg boeiend.”
Kato Cleiren (Hotel Jerom)

Tentoonstelling 50 jaar Kalmthoutse Heide

De Kalmthoutse Heide werd in 2018 reeds 50 jaar erkend als natuurreservaat. Voor deze gelegenheid werd door de gemeente Kalmthout een tentoonstelling 'Kalmthoutse Heide - 50 jaar natuurbeheer' gemaakt, in samenwerking met andere partners en werden er tal van activiteiten georganiseerd.

TENTOONSTELLING

**KALMTHOUTSE HEIDE
50 JAAR NATUURBEHEER**

Welkom op de tentoonstelling over 50 jaar erkenning van de Kalmthoutse Heide als natuurreservaat. Deze tentoonstelling vertelt het verhaal van dit bijzondere gebied, opgesplitst in drie boeiende periodes. Telkens vertellen we over het **natuurbeheer**, het **gebruik** en de **recreatie** in en rond het grenspark. Je zal zien dat het gebied een woelige geschiedenis heeft gekend, **kom het ontdekken!**

WAAR De Vroente
WANNEER Zaterdag 8 september
tem zondag 4 november 2018
Dagelijks van 11 tot 17 u
Maandag tot vrijdag van 9 tot 17 u
Zaterdag, zon- en feestdagen van 11 tot 17 u

INKOM Gratis

AGENTSCHAP NATUUR & BOS DEPARTEMENT OMGEVING Oudheidkundige Kring van Kalmthout Grenspark Kalmthoutse Heide KALMTHOUT

Communicatie op nieuwe brandtoren Agentschap voor Natuur & Bos

Het Grenspark neemt ook deel aan de overleggen over de communicatie rondom de nieuwe uitkijk- en brandtoren van ANB. In 2019 wordt de oude brandtoren vervangen door een nieuwe toren. Op deze nieuwe toren zal er voldoende ruimte zijn om de bezoekers informatie te verschaffen dmv infopanelen. Het ANB neemt initiatief om een 'communicatief luik', dat bij de realisatie van een dergelijke toren hoort, in samenspraak met andere partners en de gemeente Kalmthout uit te werken.

Het eerste overleg rondom dit project vond eind 2018 plaats en zal in 2019 verder worden gezet.

Heroriëntatie van organisatie en coördinatie

(projecten 8.1 en 8.2)

Heroriëntatie organisatie

In 2018 is de organisatie in principe onveranderd gebleven. Wel is er vanaf maart 2018 een nieuwe voorzitter aangesteld, dhr. Martin Groffen. Het Grenspark opereert onder de vlag van Benego en kent een Bijzondere Commissie en een Stuurgroep (zie ook bijlage).

In 2018 is er in wisselende (project)groepen overleg gepleegd. De Werkgroep Merkontwikkeling heeft de werkzaamheden afgerond. Er zijn bijeenkomsten geweest omtrent de Verdienmodellen, de Routes/MTB, de Project-c q overleggroep Bebording (in kader van opstelling bebordingsplan).

Daarnaast zijn er de bijeenkomsten van het beheerderoverleg.

Grenspark verdienenmodellen

Het Grenspark is actief op zoek naar nieuwe vormen van samenwerking om alternatieve financieringsstromen op te zetten (project 8.2). Dit is hard nodig in tijden waarin de subsidies voor natuurbeheer flink onder druk zijn komen te staan.

Grenspark Natuurburger

Samen met een aantal lokale restaurants, veeteler en een slager heeft het Grenspark een bijzonder natuurlijk streekproduct samengesteld. De Grenspark Natuurburger is bereid met ambachtelijke streekvlees van authentieke runderrassen die grazen op natuurlijke graslanden in en rondom het Grenspark. Per 100 gr. verkocht vlees voor de natuurburger vloeit er 1 euro terug naar het Grenspark. De slager verrekend dit elk half jaar met het Grenspark. Dit wordt o.a. gebruikt voor ontwikkelingen op het gebied van recreatie, educatie en voorlichting. De Grenspark Natuurburger is als een pilot-project in 2015 begonnen. In 2018 hebben drie restaurants deelgenomen. Dit heeft een bedrag opgebracht van 1.969,50 euro.

Grenspark Picknickservice 2018

Een initiatief dat in 2016 van start ging is de Grenspark Picknickservice. Sinds 2016 levert de Piknikfabrik een heerlijke picknick op bestelling en dit op 9 verschillende in het gebied, meestal langs de wandelroutes. Ook in 2018 was deze service een succes. Er werden zo'n 1200 picknicks verkocht met een opbrengst voor het Grenspark van 2.048 euro.

Grenspark Nachtzwaluw Verkenningen 2018

In 2017 werd voor het eerst een arrangement aangeboden waarbij de icoon van het grenspark, de nachtzwaluw, centraal stond. Start met een lezing en koffie en vervolgens rond 21.30 het terrein in, op zoek naar de vreemd snorrende dieren. Ook in 2018 werden er 2 avonden georganiseerd met in totaal een deelname van 28 personen. Er werd gebruik gemaakt van de evenementensite Evenbrite voor de inschrijvingen. De excursies werden als zeer positief ervaren, maar als verdienmodel is deze vorm niet effectief: de opbrengst gaat vrijwel geheel op aan de (beperkte) kosten van koffie, gidsen en Eventbrite.

5. Financiën in vogelvlucht

Inkomsten in 2018: **€ 613.276,22**

Inkomsten bestaan o.a. uit :

Subsidie Vlaamse Overheid (Agentschap voor Natuur en Bos) 2018

Bijdrage Evides aandeel 2018

Interreg subsidie Grasgoed 2018

Subsidie Prov. Noord-Brabant PAS projecten

Bijdragen 4 gemeenten + Waterschap Brabantse Delta, Terreinbeheerders en Defensie

Bijdrage Woensdrecht tbv MTB-routes

Subsidie Europa en Prov. Noord-Brabant tvb Helvex LIFE project

Subsidie Prov. Noord-Brabant tbv project verdienen modellen

Inkomsten verdienen modellen en overige inkomsten

Vrijval reserveringen 2017

Uitgaven in 2018:	<u>Uitgaven</u>
Management	€ 284.905,53
Versterken natuurwaarden en kernkwaliteiten	€ 35.753,26
Versterken recreatieve waarden en beleving	€ 182.497,24
Algemene projecten	<u>€ 87.213,38</u>
Totaal uitgaven (inclusief niet opgebruikte voorzieningen overgeheveld naar 2019)	€ 590.369,41

De jaarrekening 2018 wordt met een positief resultaat afgesloten van € 22.906,81

Dit bedrag werd aan het eigen vermogen van het Grenspark toegevoegd.

Hiermee komt het eigen vermogen op 31 december 2018 op een resultaat van € 267.782,03.

De eindafrekening van het bestedingenplan 2018 vond per 31/12/2018 plaats.

Bijlagen

Samenstelling Bijzondere Commissie per 31-12-2018.

Dhr. M. Groffen

Dhr. M. De Borgher
Dhr. P. van Kleij
Dhr. L. Jacobs
Dhr. G. Van Tichelt
Dhr. R. Frans
Dhr. C. Geeraerts
Dhr. J. van Agtmaal
Dhr. D. Gorissen
Mw. J. Both

Mw. A. van de Ven
Dhr. L. Storms
Dhr. L. Van Craen
Dhr. J. B. Cogels
Mw. N. Vanreeth
Dhr. J. van Dongen
Dhr. H. Hieltjes
Dhr. H. Ketelaars

Voorzitter

Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Monumenten Landschappen
DGW&T, Ministerie Defensie
Burgemeester Gemeente Kalmthout
Burgemeester Gemeente Essen
Burgemeester Gemeente Stabroek
Voorzitter Distr. Raad Berendrecht-Zandvliet-Lillo
Wethouder Gemeente Woensdrecht
Agentschap voor Natuur en Bos
Staatsbosbeheer
Natuurpunt
Vereniging Natuurmonumenten
Ministerie Vlaamse Gemeenschap
Vlaamse Milieumaatschappij, Afdeling Water
Grote Eigenaren Nederland
Grote Eigenaren Vlaanderen
Kleine Eigenaren Nederland
Waterschap Brabantse Delta
Evides

Adviseurs en parkorganisatie:

Dhr. H. Mooren	Secretariaat-Generaal Benelux Economische Unie
Dhr. I. Ledegen	Grenspark medewerker
Dhr. P. Ganzevles	Grenspark coördinator

Agendaleden:

Dhr. G. De Blust	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
Dhr. J. Hermans	Agentschap voor Natuur en Bos
Mw. M. Brandsen	Waterschap Brabantse Delta
Mw. N. Rijdsijk	Waterschap Brabantse Delta
Dhr. A. Goorden	Staatsbosbeheer
Dhr. R. Daelemans	Gemeente Stabroek
Dhr. M. Konings	Gemeente Kalmthout
Mw. S. Van Aert	Gemeente Essen
Dhr. J. van Arendonk	Gemeente Woensdrecht
Mw. E. Hugens	Gemeente Woensdrecht
Dhr. S. Willemsen	Gemeente Woensdrecht
Dhr. S. Rijk	Evides
Mw. N. Temmerman	Benelux
Dhr. K. Meesters	District Raad Berendrecht-Zandvliet-Lillo
Dhr. R. Frantzen	Natuurmonumenten
Dhr. S. Verweyveld	Natuurpunt

N.B. BENEGO is via haar ondervoorzitter, dhr. L. Jacobs, vertegenwoordigd

Samenstelling Stuurgroep per 31-12-2018.

Dhr. M. Groffen	voorzitter Grenspark
Dhr. P. Ganzevles	coördinator Grenspark
Dhr. H. Mooren	Secretariaat-Generaal Benelux Economische Unie
Dhr. P. van Kleij	Ministerie van Defensie
Mw. K. van Laer	Provincie Antwerpen
Dhr. J. van Arendonk	Gemeente Woensdrecht
Dhr. M. Konings	Gemeente Kalmthout
Dhr. R. Daelemans	Gemeente Stabroek
Mw. S. Van Aert	Gemeente Essen
Dhr. P. Dictus	Stad Antwerpen/distr Berendrecht-Zandvliet-Lillo
Mw. N. Rijdsdijk	Waterschap Brabantse Delta
Dhr. S. Versweyveld	Natuurpunt
Dhr. F. Naedts	Natuurpunt
Dhr. R. Frantzen	Vereniging Natuurmonumenten
Dhr. A. Goorden	Staatsbosbeheer
Mw. V. Mees	Agentschap voor Natuur en Bos
Dhr. J. Hermans	Agentschap voor Natuur en Bos
Dhr. M. Clement	Bosgroepen
Dhr. L. van Craen	VMM
Dhr. S. Rijk	Evides
Mw. G. Hermans	Departement Omgeving, De Vroente
Dhr. J.B. Cogels	Particulier
Dhr. A. Vos	Particulier/adviseur
Dhr. J. van Dongen	Particulier
Dhr. J. Rijdsdijk	Particulier
Dhr. S. Nelen	Particulier
Dhr. J. Van Mierlo	Particulier
Dhr. I. Ledegen	Grenspark

Secretariaat en Management

Dhr. P. Ganzevles	Coördinator (tot 31/12/2018)
Dhr. I. Ledegen	Medewerker
Mevr. M. Wyckmans	Medewerker
Dhr. R. Delvaux	Medewerker
Mevr. E. Nuijten	Gedetacheerde medewerker (1/2/2018 tot 31/12/2018)

Publicatielijst

Titel	Auteur	Opleidingsinstituut/ onderzoeksbureau	publicatiejaar
Rapport: monitoring loopkevers en spinnen in nieuw open zand en stuifzand in het Grenspark 10-jaar lopend onderzoek Onderzoekjaar 7 - 2017	Maarten Jacobs	Grenspark	2018
Rapport: Onderzoek naar de populatie kamsalamanders in het noordwesten van het Grenspark Kalmthoutse Heide	Fer Meyer	HAS Hogeschool 's-Hertogenbosch	2018
Rapport: Spreiding van de boomarter (Martes martes) in Grenspark Kalmthoutse Heide	Desiree Van Zon	HAS Hogeschool 's-Hertogenbosch	2018
Rapport: Nachtvinders en micro's Grenspark Kalmthoutse Heide 2018	Guus Dekkers KNNV Roosendaal	Grenspark	2018
Rapport: Broedvogelinventarisatie 2016 Grenspark De Zoom – Kalmthoutse Heide Deelgebied: Omgeving Landgoed Groote Meer, Kortenhoeff, Staartse duinen en heide (NL) en bosgebied Steertse duinen (VL)	Rudi Delvaux Ignace Ledegen	Grenspark	2018
Rapport: Broedvogelinventarisatie: NACHTZWALUW 2017	Rudi Delvaux	Grenspark	2018
Verslag Kalmthoutse Heide Sieralgen	Paul Wouters en Marianne Horemans	Grenspark	2018
Herdruk wandelkaart - nieuwe naam en logo	Grenspark	Grenspark	2018
Herdruk folder Poortfietslussen – nieuwe naam en logo	Grenspark	Grenspark	2018
Grenspark Brochure – nieuwe naam en logo	Grenspark	Grenspark	2018

Herdruk wandelkaart met nieuwe wandelpaden	Grenspark	Grenspark	2017
Rapport: monitoring loopkevers en spinnen in nieuw open zand en stuifzand in het Grenspark 10-jaar lopend onderzoek Onderzoekjaar 7 - 2016	Maarten Jacobs	Grenspark	2017
Inventarisatieverslag nachtvlinders en micro's van Grenspark de Zoom – Kalmthoutse Heide 2017	KNNV Roosendaal	Grenspark	2017
Nachtvlinderrapport Grenspark De Zoom, editie 2016	Stijn Baeten, Guus Dekkers en Joris Elst	Grenspark	2017
Midtermreport LIFE HELVEX Europese Commissie	Ignace Ledegen	Grenspark	2017
Midtermreport LIFE HELVEX Prov. Noord-Brabant	Ignace Ledegen	Grenspark	2017
Habitatvereisten van de gladde slang in het GP (verschil winter- en zomerhabitat)	Fenne Geukens	Thomas Moore campus Geel Grenspark	2017
Telemetrieonderzoek naar het habitatgebruik van de gladde slang in het Grenspark De Zoom- Kalmthoutse Heide	Kirsten Maartense	HAS Hogeschool 's-Hertogenbosch	2017
The ecology of the smooth snake in a West European heathland: a radio-telemetric study	Loïc van Doorn	Vrije Universiteit Brussel Grenspark	2017
Population densities of the Common Lizard in restored heathlands	Laure Vanlauwe	Universiteit Antwerpen	2017
A radio-telemetric study of the spatial and thermal ecology of the smooth snake	Simon Reynaert	Universiteit Antwerpen	2017
Aanvraag PAS Brabantse Wal 2017-2021	Ignace Ledegen	Grenspark	2017
Eindrapport PAS Brabantse Wal 2014-2016	Ignace Ledegen	Grenspark	2017
Bebordingsplan Grenspark Kalmthoutse Heide	Ilse Snoeren	HAS Hogeschool 's-Hertogenbosch	2017

Research on Great Crested Newt (<i>Triturus cristatus</i> population)	Laure-Anne Franck	Universiteit Antwerpen	2017
Voortgangsverslag 1 LIFE HELVEX Europese Commissie	Ignace Ledegen	Grenspark	2016
Voortgangsverslag 1 LIFE HELVEX Prov. Noord-Brabant	Ignace Ledegen	Grenspark	2016
Vlinderinventarisaties 2015 – Grenspark De Zoom – Kalmthoutse Heide	Christoffel Bonte	Grenspark	2016
Voortgangsrapport PAS Brabantse Wal febr. 2016	Ignace Ledegen	Grenspark	2016
HELVEX-LIFE European Workshop on Control and Eradication of Invasive Alien Plant Species: Presentatie	Ignace Ledegen	Grenspark	2016
Libelleninventarisatie 2015 – Grenspark De Zoom – Kalmthoutse Heide	Christoffel Bonte	Grenspark	2016
Broedvogelinventarisatie 2015 – Deelgebied Grenspark: Militair Oefenterrein Kriekelaerduinen en Bieduinen	Christoffel Bonte	Grenspark	2016
Internship report – Tracking smooth snakes (<i>Coronella austriaca</i>) in the Grenspark De Zoom – Kalmthoutse Heide, using radio-telemetry	Benjamin Forder	Universiteit Antwerpen	2016
Herdruk wandelkaart met nieuwe wandelpaden	Grenspark	Grenspark	2016